

GARAŽA

Vodstvo Mestne občine Ljubljana je naročilo obsežno študijo, ki naj bi dokazala, da gradnja velike štirinadstropne garažne hiše pod osrednjo mestno tržnico na Vodnikovem trgu ne bo ogrozila ali vplivala na Plečnikove tržnice, leta 2021 uvrščene na Unescov seznam svetovne kulturne in naravne dediščine (gl. <https://whc.unesco.org/en/list/1643>), in druge zavarovane spomenike na tem območju.

Želeli bi opozoriti, da projektu prenove glavne tržnice in graditve podzemne garaže pod njo že vse od leta 2007 ostro nasprotujejo številni osveščeni meščani, pa tudi predstavniki akademske stroke, med njimi etnologi, umetnostni, literarni in kulturni zgodovinarji ter arheologi, ki so odlični poznavalci tega prostora in se z njim poklicno ukvarjajo. Na škodljivosti predvidenega posega je že večkrat opozorila skupina strokovnjakov v okviru ZRC SAZU. Mnogi ugledni arhitekti in urbanisti projektu prav tako oporekajo, saj menijo, da bo garažna hiša le še dodatno pritegnila promet v ožje mestno središče, poleg tega pa podzemna garaža ni edini možen način za optimalno oskrbo tržnice ter njeno dostopnost kupcem in obiskovalcem. Obstajajo ustrežnejše in za varovano območje tržnice manj škodljive alternative, kakršen je projekt za garažno hišo v bližnjem hribu pod ljubljanskim gradom: na ta način bi bila omogočena dostopnost in oskrba tržnice z avtomobili, ne da bi se uničujoče poseglo v arheološko in zgodovinsko najobčutljivejši predel starega mesta. Premišljena posodobitev tržnice, ki ne bi zahtevala podzemne garaže in ne bi vplivala na Plečnikove arkade, ne bi bila problematična. Argumenti proti gradnji garaže in alternativni predlogi so bili v več člankih predstavljeni v Arhitekturnem Biltenu, z naslovom Gradbišče Ljubljana (št. 181/182, 2009).

Zgodovinsko in arheološko bogastvo pod Vodnikovim trgom izpričujejo mnogi viri, preliminarne raziskave pa so ga potrdile. Poleg ostankov srednjeveških mestnih vrat, obzidja, cerkve in samostana gre tudi za pokopališče in grobnice pomembnih zgodovinskih osebnosti. Ob kulturnovarstvenih razlogih proti uničenju zgodovinske dediščine pod tlakom tržnice je torej pomembna tudi temeljna civilizacijska pieteta do pokopanih na tem območju. Tega nenadomestljivega, kulturno neprecenljivega in spominsko bogatega prostora se nikakor ne sme izvotliti in nepopravljivo zamenjati z garažo za dostavna vozila in avtomobile!

Zaradi specifik tokov podzemnih vod, ki z območja ljubljanskega Gradu gravitirajo proti strugi Ljubljanice, je projekt podzemnih garaž pod tržnico zaradi svoje načrtovane globine, ki sega pod nivo reke, izredno zahteven in tvegan tudi s tehnološkega vidika. K skrajni previdnosti in preventivni zadržanosti nas navajajo negativne izkušnje ob podobnih nedavnih gradbenih posegih v mestnem središču (npr. gradnja garaže pod Kongresnim trgom), zaradi katerih je – kljub svarilom na eni strani ter študijam, obljubam in garancijam na drugi strani – prišlo do poškodb na spomenikih. Nevarnost poškodb zato grozi tudi zaščitenim Plečnikovim tržnicam na bregu Ljubljanice.

Ne nazadnje velja poudariti, da so Plečnikove tržnice v Ljubljani izjemen sociološki, etnološki in antropološki fenomen, saj tu, v samem središču mesta še vedno prodajajo svoje pridelke pridelovalci iz okoliških vasi sami, to pa je danes nasploh zaželeni cilj trajnostnega urbanega razvoja in krožnega gospodarjenja. Ob nebrzdani turistifikaciji in gentrifikaciji mestnega središča, ki smo ji priča v zadnjih letih, je tržnica na Vodnikovem trgu ostala še zadnji javni prostor v Stari Ljubljani, ki s svojim programom spodbuja in omogoča spontane socialne stike meščanov. Prav zato je magnet, ki prebivalce Ljubljane privlači, da sploh še zaidejo v center mesta. Gradnja garažne hiše pod tržnico bi kljub nadomestnim tržnim prostorom v okolici zaradi svoje

dolgotrajnosti to tradicijo verjetno nepovratno pretrgala, v stisko pa bi pognala tudi vse, ki na tržnici prodajajo živila in druge izdelke.

Ureditev ljubljanskih tržnic sodi med Plečnikova dela, ki so nastajala s težnjo po utelešenju neminljivega duha. K temu je veliki arhitekt stremel vse življenje, zato so njegove mojstrovine duhovna hrana, ki krepí in povzdigne tudi sodobnega človeka. Njegovo umetniško delo je obenem sad, ki v sebi povzema bogato zgodovino in kulturno kontinuiteto prostora, v katerem je ustvarjal.

Opozarjamo torej na posege, ki bi lahko ogrozili celovitost (integriteto) in izvirnost (avtentičnost) Plečnikove umetniške stvaritve – to sta dva ključna kriterija, zaradi katerih so bila njegova dela uvrščena na seznam svetovne dediščine UNESCO. Prepričani smo, da je grobo poseganje v skrajno občutljiv mestni prostor nepotrebno in škodljivo.

Pozivamo MOL kot investitorja in Ministrstvo za kulturo kot skrbnika kulturnih spomenikov da pred sprejetjem dokončnih odločitev javno predstavita v začetku tega pisam omenjeno študijo ter zadnjo verzijo projekta podzemne garaže. To bo lahko podlaga za široko javno razpravo, v kateri se bo imela javnost možnost seznaniti tudi z alternativnimi rešitvami in se do predvidenih posegov tudi opredeliti. Vključevanje javnosti v tako pomembne prostorske odločitve namreč zahteva Aarhuška konvencija, katere sopodpisnica je tudi Slovenija in katere postulati so smiselno vključeni tudi v našo okoljevarstveno in prostorsko zakonodajo. V pravih demokracijah je v takšnih primerih pravočasno vključevanje javnosti samoumevno, saj gre za spoštovanje temeljnih civilizacijskih norm.

Upoštevanje veljavne slovenske in evropske okoljske in prostorske zakonodaje je element izvajanja »pravne države«, in je javna obveznost.

Problematične točke projekta:

1. Moteče spremembe v neposrednem okolju Plečnikove dediščine:

- oblikovalsko neprimerna dozidava Mahrove hiše prek nekdanjega mestnega obzidja posega v zavarovano mestno jedro, kjer se je vse od 1695 leta nahajal frančiškanski vrt – odprt prostor med obzidjem in samostanom;
- uvoz v podzemno garažo ob Plečnikovih arkadah pri Zmajskem mostu.

2. Poškodbe na Plečnikovi in drugi dediščini pri prejšnjih posegih (gradnja Mesarskega mostu):

- razpoke stebrov ter tlaka arkad in kleti Plečnikovih arkad;
- poškodba fresk in konstrukcije Semenišča.

3. Tveganje poškodb spomenikov zaradi delovanja podtalnice (glede na pretekle izkušnje):

- zaradi izpiranja je bila potrebna sanacija temeljev Plečnikovih arkad 30 let po izgradnji. Današnje stanje ni znano;
- spodnji nivo garaž bo predvidoma dva metra pod gladino Ljubljane, volumen vkopane stavbe bo deloval kot ogromen jez, zato je nepredvidljiva sprememba podzemnih tokov izpod Grajskega griča in posledice tega.

4. Slabe izkušnje pri gradnji podzemnih garaž na drugih lokacijah v mestu:

- garaže pod Trgom republike – kljub opustitvi dodatnih etaž zaradi močnih tokov podtalnice je bila bližnja Uršulinska cerkev poškodovana;
- garaže pod Kongresnim trgom so povzročile poškodbe na tlaku in obokih Uršulinske cerkve in okoliških zgradb Kongresnega trga vključno s Filharmonijo (MOL ne finansira sanacij poškodb in ne garantira plačila sanacij morebitnih poškodb zaradi bodočih posegov).

5. Problem prometa, izpustov in dostave:

- garaža bi privabila še več osebnih vozil v najožje mestno središče, kar ni niti trajnostno niti ekonomsko-prostorsko upravičeno, in bi obljubljenim tehnološkim rešitvam navkljub s podzemno uzurpacijo prostora, s hrupom, z izpuhi in iztoki obremenila prometnice in celoten prostor, namenjen ljudem in živilom;
- zaradi dostave na nivoju prve kleti bi se povečala energetska in tehnološka odvisnost delovanja tržnice. Tržnica se že zdaj pospešeno gentrificira in izgublja svoj dragoceni in preprosti značaj, ki ji ga dajejo branjevci in branjevke oziroma okoliški kmetje in kmetice.

6. Problem odstranitve in ponovne zasaditve velikih dreves:

- projekt ne upošteva kolizije med prvo etažo garaže in prostorom, ki ga za svojo rast potrebujejo načrtovana velika drevesa;
- zaradi koreninskega sistema na novo zasajenih velikih dreves bi bilo zgornjo etažo treba spustiti globlje. To pa bi postavilo pod vprašaj osnovni razlog, ki ga navajajo projektanti – lažjo dostavo.
- nova drevesa bi potrebovala mnogo let za rast v oteženih rastnih in klimatskih razmerah. Večina novih gradbenih posegov v mestnem jedru je v zadnjih letih že tako ali tako močno zredčila stara košata drevesa in jih nadomestila z mlajšimi drevesi, ta pa imajo majhne krošnje, kar slabo vpliva na mikroklimo v središču mesta.

7. Obstajajo izdelani alternativni predlogi, a jih mestna občina vztrajno ignorira:

- predlog posodobitve tržnice brez garaže;
- predlog izgradnje garažne hiše v Grajskem griču (podobno kot v Salzburgu);
- predlog prezentacije arheoloških ostankov mestnih vrat, mestnega obzidja in stolpov *in situ* namesto njihovega uničenja.

8. Prostor ogroža tudi zaskrbljujoča nekonsistentnost pristojnih službpri zaščiti in pogojih varovanja naravnih in kulturnih prostorskih vrednot.

V imenu LOM:

Milan Kovač
Ira Zorko
Bara Kolenc
Aleksander Ostan
Arne Vehovar
Janko Rožič
Martina Lipnik
Marko Juvan